

УДК 140.8: 37

Воробйова Л. С.

*Доктор філософських наук, завідувач кафедри філософії та політології
Національного університету Державної податкової служби*

ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ В ДОБУ ПОСТМОДЕРНА

Зроблено філософський аналіз концепції освіти в добу постмодерна та переосмислені зміни в освіті, які є наслідком і причиною сучасних глобалізаційних процесів.

Ключові слова: філософія освіти, глобалізація, постмодерн.

Поняття глобалізації в його позитивному змісті фіксує різке зростання в наш час взаємозв'язків світу, стискання простору й часу завдяки сукупній дії нових і вдосконалених старих засобів комунікації. Об'єктивне зростання взаємозв'язків світу, взаємодія і взаємовплив різних частин людства один на одного виявляються насамперед у тому, що географічні й державні кордони стають усе легше подоланими й усе більше прозорими; потоки людей, капіталів, факторів виробництва, товарів, послуг і інформації із усе зростаючою інтенсивністю циркулюють по нашій планеті. Усе це дозволяє говорити про поширення в сучасному світі глобальної комунікації. Інформаційна революція сприяє також глобалізації процесу освіти.

Д. Белл, називаючи наш час «епохою роз'єднаності», пише: «Сьогодні у межах двох–трьох простих парадигм не можна пояснити все, що відбувається. Названі тенденції частково пов'язані один з одним, а частково автономні, вони то якось впливають один на одного, то практично не чинять ніякого взаємного впливу. І ми губимося у здогадах про те, що ж відбувається навколо нас, — ми все більше і більше занурюємося в «розпоршений час», хоча за інерцією нерідко намагаємося «шукати порятунку» в простих і примітивних поясненнях [1].

Разом з тим «примітивні пояснення» навряд чи сьогодні можуть слугувати «розгубленій» людині. Усе частіше йдеться в колах дослідників про великі завдання освіти: «Сучасна епоха поставила перед освітою, її філософськими засадами принципово нові найважливіші проблеми. Загострення глобальних проблем, яке все більше загрожує знищенню людства, потребує саме суттєвих змін усієї стратегії діяльності останнього, а тому і формування того нового типу практичного світогляду,

кий і визначає цю стратегію. У вирішенні даного завдання, яке стало найважливішим не лише для сучасних мислителів, політиків, а й для всього людства, основну роль, безумовно, повинна відігравати сучасна освіта. Але вона потребує і найсуттєвішого реформування на основі нової філософії освіти. Тому розробці філософії освіти та впровадженню її здобутків в освітянську практику вже присвячені тисячі книг як монографічних, так і колективних, та десятки тисяч статей, матеріалів різних конференцій тощо. Предмет «філософія освіти» викладається зараз майже у всіх вищих педагогічних (і не лише педагогічних) навчальних закладах розвинених країн. Усі ці зусилля спрямовані на пошук тієї сучасної парадигми нашої діяльності та механізмів її впровадження в сучасну освіту, яка б змогла позитивно вирішити глобальні та інші найгостріші проблеми сучасного людства» [2].

Метою нашої статті є філософський аналіз концепцій освіти в епоху постмодерна та розглянуто значення освіти на трансформацію світогляду.

Необхідність філософії освіти підкреслюється ще й тим фактом, що на кризу освіти суттєво впливає цивілізаційна криза, відгукується в освітній системі й технократичний перекис знання на шкоду гуманітарної його складової. Подолання цього «перекосу», хоча б у межах освіти, неможливо без глибокого філософського аналізу причин кризи і вироблення нових світоглядних орієнтирів, більш «культуроцентричних» і «гуманістичних», ніж домінуючі сьогодні технократичні, утилітаристські і вузькофункціональні «цінності», що визначають нормативний контекст освітнього процесу і згубно позначаються на розвитку людини.

Також не випадково більшість дослідників проблем сучасної філософії освіти, у тому числі й українських, виходять з того загального принципу, що основна мета освітянської діяльності повинна спиратись на принцип формування такої всебічно розвинутої людини, яка б більш-менш гармонійно поєднувала свої інтереси і свій високий професіоналізм із загальними цінностями та інтересами (національними, загальнолюдськими, екологічними тощо). Цей ідеал і ми будемо розглядати як найважливіший у філософії освіти сучасної України. Але, як і кожний ідеал, він не збігається з реальними процесами освітянської діяльності, тобто співвідношення останніх є однією з найважливіших проблем сучасної філософії освіти.

Освіта—це не тільки система передачі-засвоєння знань, а й механізм соціалізації особистості, становлення людини й громадянина:

«Зайве говорити про те, що в такій іпостасі людина постає лише тоді, коли своєю діяльністю свідомо і цілеспрямовано утверджує загальнолюдські пріоритети і цінності, основною з яких є категорія «добра» (належне і морально позитивне у вчинках і мотивах діяльності людини, у явищах соціальної дійсності); протидіє антицінностям, узагальненою характеристикою яких є категорія «зла» (морально-негативне, негоже). Кордони між протилежними цінностями—прозорі й хиткі. Визначити їх буває доволі важко. І лише дискурс дозволяє зважити умови, за яких можливість добродійності перетворюється у дійсність і які визначають свободу особистості у виборі цінностей» [3, с. 5–8].

Але справа не лише в тому, що до засвоєння знань потрібно додавати норми, цінності тощо, й потрібно добре розуміти, які за суттю знання надаються людині: чи то знання-повідомлення, чи знання-інформація, чи знання-закони, чи знання-світоглядні орієнтири

Це є великою проблемою освіти, найважливішою функцією якої є навчання і виховання у їх безперервній взаємодії. Тим самим мета будь-якої освітньої системи полягає у формуванні такого практичного світогляду людини, який би краще поєднував її професійну діяльність з тими загальними світоглядними цінностями, які закладені в основу даної системи. Оскільки філософія з часу свого виникнення завжди відігравала функцію теоретично-рефлексійного аналізу світогляду і його подальшого розвитку, то вона набула найважливішого значення і в становленні нових освітніх систем [3, с. 5–8].

Відомо, що освіта становить собою складне, багатовимірне явище людської культури. Вона є об'єктом вивчення різноманітних дисциплін—педагогіки, історії, соціології, психології, юриспруденції, лінгвістики, філології, математики, кібернетики, статистики тощо. Особливе місце серед них посідає філософія. На думку В. Андрущенка, специфіка філософського підходу зумовлюється тим, що в його межах реалізується розгляд освіти не з того чи іншого боку—останнє—пре-рогатиwa конкретних дисциплін,—а як певної цілісності. Філософія формує інтегральний погляд на освіту. З множини складових елементів, кожен з яких осмислюється на рівні конкретної предметної області, філософія виокремлює сутнісне поняття освіти. Освіта у філософському вимірі постає у вигляді таких взаємодоповнювальних характеристик, як форми людської діяльності з передачі-освоєння наукових знань, культури, інформації, досвіду; як специфічна підсистема суспільного життя, в якій здійснюється означена функція; як множина відносин, що складаються між людьми у межах особливого соціального інституту; як система

цінностей і норм, за якими формується особистість; як механізм виховання особистості; як мережа організацій, закладів та установ, через які передаються знання від одного покоління до іншого, тощо. До того ж, хоч би з якого боку ми підходили до «освіти», вона завжди висвітлюється як система функціонування цінностей, що передаються від одного суб'єкта до іншого на основі дискурсу [3, с. 5–8].

Саме тому становлення нової парадигми філософії освіти було цілком логічним для вирішення найгостріших проблем сучасного людства, для долання однобічних попередніх підходів, для цілісно-плюралістичного, універсально-унікального характеру історичних подій, зокрема, спрямованих на оптимізацію розв'язання суперечностей.

Разом з тим деякі дослідники вказують на обмеженість і навіть негатив постмодерністських розробок щодо освіти:

якщо розуміти, як ідеал освіти, класичну університетську філософську освіту, традиційно націлену на культивування в індивіді суверенного, системного, фундаментального, високорефлексивного креативного мислення вкупі з орієнтацією на моральні і духовні цінності, затребувані в тій мірі, в якій культура та суспільне життя заохочує в людині прагнення до такого роду типу мислення, то у цьому випадку філософія і відповідно філософська освіта знаходять імпульси свого розвитку;

між тим реалії сучасної культури, іменованої постмодерном, серйозно перешкоджають збереженню зазначених здібностей у мисленні людини: під впливом широкомасштабної маніпулятивної практики з громадською та індивідуальною свідомістю з боку ЗМІ, рекламних агентств, центрів вивчення громадської думки, комерційних експертних служб тощо суверенність думки перетворюється на ілюзію;

тотально технологічний, «кнопочно-інструментальний» уклад сучасного життя чужий будь-якій рефлексивності, оскільки орієнтує людину на задалегідь задані схеми вирішення ситуативних завдань;

стрімко зростаючий вплив на особистість такого потужного телекомунікаційного мультиінформаційного інструменту, як Інтернет, лишає індивіда залишків креативних здібностей (так звана «кліпізація свідомості»);

чітко виражена ігрова сутність постмодерну формує у свідомості людей уявлення про недійсність, умовність, відносний характер навколишнього світу, дискредитує будь-які спроби людини знайти у цьому світі будь-які риси стійкості, фундаментальності, об'єктивності;

системність як принцип пояснення світу не витримує змагання з ідеєю його (світу) фрагментарності й «осколкових» складових;

якщо так можна висловитися, «концептуального пафосу постмодернового стану свідомості»;

моральний релятивізм і нігілізм сучасної масової людини, якій байдуже ставлення до високодуховних цінностей, повальну естетизацію примітиву і вульгарну, ренесанс паранаукового й окультного знання тощо [4, с. 5].

Неоднозначне ставлення до постмодернізму і до можливостей «постмодерністської філософії освіти» висловлює А. Огурцов, який багато в чому пояснює це традиціями культури тих чи інших країн, тими філософськими напрямками, які є домінуючими в континентальній та англо-американській думці:

переважний вплив традицій аналітичної філософії (логічного позитивізму, аналізу природної мови) в Англії та США робить стримуючий вплив на сприйняття екзотичних ідей постмодернізму, разом з тим традиції раціоналізму, які були притаманні Франції з часів картезіанства, виявилися багато в чому підірваними через вплив ірраціоналізму, спіритуалізму та екзистенціалізму;

це створило сприятливий ґрунт для затвердження до кінця 60-х років як політичного «революціонізму», так і радикалізму у всіх сферах соціальної думки, в тому числі і в педагогіці, цей радикалізм знайшов своє вираження у відмові від гуманізму, в критиці Просвітництва, в запереченні науки і техніки як «винуватиці» всіх європейських проблем (від екологічної до енергетичної криз), в ідеях «смерті людини», «кінця історії», «кризи цивілізації» тощо;

постмодерна атака на розум як науковий, так і етико-практичний не настільки вже нешкідлива для долі європейської цивілізації і традицій європейської освіти, її можна розглядати як атаку на образ людини, на філософію і педагогіку, на школу і педагогічне навчання, як руйнування існуючого консенсусу освіти й виховання (Р. Рапп-Вагнер);

це привело до суттєвих зрушень у педагогічній теорії та практиці, у концептуальному апараті педагогіки, у трансформації установок свідомості педагогів, їх ціннісних та філософсько-теоретичних орієнтацій [5, с. 18–27].

Отже, без світоглядних смислових орієнтирів виховання освіта весь час буде у стані кризи сучасних її моделей, що виражається в забутті потреб та інтересів особистості, потреб у сенсі життя, в самореалізації, що в межах філософії освіти аналізується у зв'язку з поширеною

в сучасній науці концепцією кризи ідентичності, у контексті зростання значення рефлексивності в епоху постсучасності (або високої сучасності), в постмодерністських ідеях «смерті людини» тощо; різні автори аналізують праці від З. Баумана і Е. Гідденса до А. Маслоу і Е. Фромма, намагаються виявити підстави для нового розуміння людини, співзвучною вимогам постсучасності й антропологічного повороту в освіті, використовують множину підходів:

діалогічної культури В. Біблера;

феноменологічний підхід, що аналізує сутність освіти як соціально-культурного явища;

структурно-функціональний підхід, що використовується при аналізі тих завдань, які постсучасна епоха пред'являє освіті;

аксіологічний підхід — для аналізу ціннісних орієнтацій постсучасної культури, що виявляються і в системі освіти, для кращого розуміння специфіки буття цінностей в епоху постсучасності (мається на увазі плюралізм цінностей, ціннісна невизначеність, проблемність досягнення ціннісного консенсусу тощо).

Отже, глобалістика та й гуманістика як галузі наукового знання, що мають забезпечити людину стратегіями виживання, чекають на ґрунтовні філософсько-освітні розробки. Останнім часом у постмодерністських розвідках найважливішу роль починає відігравати теорія розвитку складних та надскладних відкритих систем — «синергетика» (від грецького «співдія», «співпраця»), одним із засновників якої (І. Пригожин) розробляються принципи теорії як загальної філософсько-методологічної основи вирішення найгостріших проблем сучасного людства.

І. Пригожин, Г. Хакен, В. Андрущенко, В. Лутай та багато інших дослідників пропонують у розв'язанні основних суспільних і освітніх суперечностей, що зумовлені, зокрема, глобалізацією, керуватися суттєво новими вченнями про оптимізацію такого розв'язання. І. Пригожин, аналізуючи цю проблему, розкриває думку, що ця нова парадигма принципово відрізняється від попередніх при вирішенні вибору діяльності будь-якого соціуму чи особистості таким: «Вибір сьогодні, звичайно, здійснюється не між добром і злом, не між стабільністю і мінливістю, а між різними несталими траєкторіями» [6, с. 56], оскільки, зазначають В. Андрущенко та В. Лутай, «по суті, майже немає представників якогось виду світогляду, які б ототожнювали себе зі злом. Навпаки, кожний з цих представників вважає саме себе поборником добра. Але досить часто він розглядає представників інших точок зору

як «зло». Тобто саме синергетична парадигма є принципово новим шляхом до оптимізації розв'язання тих найгостріших суперечностей, про які йшлося» [2, с. 59–71].

У межах синергетичної парадигми цілий ряд дослідників розробляють нелінійність в освіті, на основі чого змінюється розуміння освіти і виникає необхідність у перевизначенні її мети, оскільки вона задає орієнтацію всьому освітньому процесу і визначає його специфіку: «Якщо метою дійсно проголошується людина, то зміст її повинен становити пошук людиною істинної себе, що означає: в результаті власних зусиль, саморозвитку, самореалізації особистість «стає собою». Для цього необхідно визначити набір власних структур, характерних для кожної особистості, а також слідувати природним тенденціям її саморозвитку до цих структур. Тому сутність нової мети полягає в орієнтації на внутрішню, іманентно притаманну особистості. У такому випадку метою освіти є допомога людині у виборі можливих шляхів розвитку, а також у розв'язанні найважливішої світоглядної проблеми — пошуку свого місця у складному світі, що саморозвивається. Синергетичне осмислення освітніх процесів впливає і на освітні технології. У напрямі трансформації освітніх технологій працюють Г. Шефер, який запропонував метод асоціативного навчання «зигзаг», та М. Ліпман, який підготував програму «Філософія для дітей», що впроваджується в різних країнах, І. Єршова-Бабенко розробила метод навчання «Creative power», заснований на принципах нелінійності, самоорганізації, складності.

Важливим є те, що в основі таких технологій лежить розуміння знання як відкритого, незавершеного, такого, що перебуває у процесі становлення. Приріст такого знання відбувається не послідовно і поступово, а стрибкоподібно, хаотично. Поява нового знання відбувається у процесі відкриття, що стимулює його приріст, тобто знання продукує себе. За такого підходу важливе не відтворення фактів, а здатність до виведення, відтворення обставин, за яких факти виявляють самі себе. Знання не є сума незаперечних істин, бо вони варіативні, імовірнісні» [7, с. 205–207].

Отже, «розгубленість», «нестійкість» життя людини можуть отримати логічні пояснення від філософії освіти та допомогу в освітніх програмах, комплексах послуг.

За наявності безлічі, можна сказати, «технологічних варіантів» педагогічних змін, зміст освітньо-філософських стратегій у реальну педагогічну дійсність, на нашу думку, не йде. Є, звичайно, у цьому кон-

тексті і посилання на те, що рецепції постмодернізму в педагогічному мисленні навіть Європи та США оцінюються неоднозначно.

Але, безперечно, постмодерні педагогічні стратегії, на нашу думку, ближче підійшли до дитини і людини, яка навчається, ніж традиційна освіта: почали з'являтися праці, присвячені безпосередньо не методам і технологіям навчання, а природі саме суб'єктів навчання. Так, І. Кон узагальнив у навчальному посібнику, написаному на основі монографії, подібного роду розвідки.

У розділі I «Дитинство у дзеркалі суспільних і гуманітарних наук» представлена еволюція образів дитинства в історії європейської літератури, детально розглядаються теоретико-методологічні питання етнографії та антропології дитинства, включаючи статистичні крос-культурні дослідження; висвітлюється питання виникнення сучасної історії дитинства та її відмінності від традиційної історії педагогіки; показується внесок, який вносять у вивчення світу дитинства жіночі та гендерні дослідження, і особливості сучасної соціології дитинства.

У розділі II «Вік та вікові категорії» розкривається історичне походження поняття «вік» і вікових категорій, те, як вони «працюють» при вивченні життєвого шляху індивіда, вікової стратифікації суспільства, вікового символізму культури, і те, як зміна поколінь забезпечує спадкоємність культури.

У розділі III «Нормативний канон людини і стиль соціалізації» простежується: як історично формуються уявлення про природу людини («імплицитна теорія особистості») в «наївній психології» народів; чим вони відрізняються один від одного; як взаємодіють один з одним індивідуальні відмінності і соціонормативна культура суспільства і як це відбивається в пропонованих дітям вимогах і в конкретних виховних практиках. Завершується цей розділ коротким аналізом особливостей соціалізації дітей у сучасному світі, який швидко змінюється.

У розділі V «Етнографія батьківства» розглядається природа батьківства як соціокультурного феномену; аналізуються соціальні та психологічні відмінності материнських і батьківських функцій, почуттів і відносин; з'ясується, чи є вони взаємовиключними або взаємодоповнюючі; розповідається, від чого залежить батьківський вплив на особистість дитини і як він взаємодіє з іншими соціальними інститутами [8].

Набирає обертів не тільки вивчення сучасних дітей, але і їх батьків, які в глобалізованому світі стають зовсім іншими, що потрібно враховувати в цілепокладанні, змісті і технологіях освіти. Так, Г. Шенебек

пише: «У сучасному світі з'явилося нове покоління батьків. Вони звільняються від того розуміння батьківської відповідальності за виховання дітей, яке диктує традиція. Вони прагнуть бути своїм дітям друзями, їх лояльними товаришами. Життєва філософія цих батьків будується на переконанні, що кожна людина, і дитина в тому числі, сама несе відповідальність за власне життя і від самого моменту народження здатна приймати рішення. Ці люди відмовляються від старих виховних стандартів, які передбачають, що батькам краще знати, що є благом для їх дітей, і вони можуть розпоряджатися, насаджуючи дітям цю установку для «їх же добра». Батькам нового покоління чужий підхід цього типу. Вони забули його, а то й взагалі ніколи його не знали» [9].

Г. фон Шенебек вважає, що нове покоління батьків володіє новою категорією самосвідомості:

ці батьки намагаються підтримувати своїх дітей в їх потребах і бажаннях, дружньо налаштовані до дітей, вони повні поваги до суверенної молодій людині — новонародженого, немовляти, дошкільника, школяра або підлітка;

для них абсурдна думка, що можна позбавити дітей особистісної відповідальності, виховувати їх або примушувати до реалізації цілей, встановлених для них їх батьками;

поведінка батьків нового покоління великою мірою терапевтична, тому що вони, безумовно, визнають тотожність дитини собі самій, приймають її такою, якою вона вже є, якою вона сама себе відчуває;

ставлячись з повагою до Я своїх дітей, вони — інакше, ніж у традиційних відносинах — не вважають себе зобов'язаними нікого ні вдосконалювати, ні виховувати;

ці нові відносини між батьками і дітьми набагато більш традиційні, ніж старий педагогічний уклад, тому що вони будуються на правді і повазі іншої особистості;

батьки не вважають свою позицію новим виховним методом, але живуть з нею спонтанно, тому що вона струмує безпосередньо з їх сердець, з їх базових переконань;

вони відкриті до величезного і часто зовсім невідомого потенціалу своїх дітей, прагнучи до вільного батьківства, вони сприймають своїх дітей як помічників і повноправних партнерів відносин [9].

Очевидно, що далеко не всі рецепції подібного роду зможуть знайти підтримку в національних системах освіти, але спроби наблизити освіту до потреб людини, подолати відчуження навчання від особистісних програм та сформувати і розвинути «людське в людині» (В. Кремень)

значно потрібно, і зробити це допоможе філософія освіти, тим більше, що завдання перед нашою країною стоять грандіозні.

Розкриваючи суть національної стратегії України і стратегії її розвитку на наступні десять років, О. Білорус, визначаючи 12 пунктів, безпосередньо визначає і ті, які пов'язані з культурою та освітою людини:

- забезпечити на ділі реалізацію принципів демократії, конституційних прав і свобод людини-громадянина;

- забезпечити розвиток реальної демократії, справедливості і народовладдя;

- створити ефективну систему захисту національних інтересів;

- забезпечити розвиток народної економіки шляхом державного стимулювання господарської ініціативи і самодіяльності громадян через розвиток сучасного високотехнологічного малого і середнього бізнесу;

- ліквідувати безробіття, тотальну бідність і забезпечити піднесення рівня добробуту населення до середньоєвропейського рівня;

- забезпечити структурну перебудову економіки, реалізацію випереджаючих інноваційних стратегій розвитку конкурентоспроможних секторів, регіонів і галузей економіки, на цій основі послідовно забезпечувати ефективну інтеграцію економіки України в нову глобальну технотронно-інформаційну економіку;

- перебудувати систему освіти і науки, забезпечивши ефективну інтеграцію освіти і науки, вузівської, академічної та галузево-виробничої науки;

- забезпечити реальну й ефективну соціальну підтримку сім'ї, як основної ланки демографічного відтворення і виховання нових поколінь, запровадити дійову державну систему стимулювання народжуваності, матеріального забезпечення багатодітних сімей;

- створити новий ефективний кадровий державний корпус України, конкурентоспроможну систему державного менеджменту; створити українську політичну націю, об'єднавши громадян України усіх національностей у системі державної солідаризації для досягнення найвищої загальноприйнятої мети – побудови соціального суспільства добробуту і справедливості для всіх. Причому зазначає, що він не визнає абсолютного примату глобального над національним. Одночасно він виступає проти існуючої недооцінки глобальних факторів. У формуванні національних стратегій треба знайти баланс внутрішніх і зовнішніх інтересів. Як і інші європейські країни, Україна не зможе вирішити власні внутрішні проблеми без врахування й ефективного використання впливу

глобальних факторів нової світової ери і суспільно-економічної форми глобалізму [10].

Отже, явища глобалізації вимагають від людини нових ідентифікацій і високих темпів інтеграції, які можливі на засадах виникнення нових різновидів світогляду як соціокультурної основи освітньої комунікації, але природна сутність людини не може створювати особистісні форми в темпах глобалізації без суттєвих світоглядних орієнтирів культурності, філософія освіти в яких постає методологічною, теоретичною і праксеологічною основою.

Список використаних джерел:

1. Белл Д. Эпоха разобщенности: Размышления о мире XXI века / Д. Белл, В. Иноземцев. — М.: Центр исследований постиндустриального общества, 2007. — 304 с.
2. Андрущенко В.П. Філософія освіти в Україні: стан проблеми та перспективи розвитку / В. П. Андрущенко, В. С. Лутай // Наукові записки АН ВШ України. — 2004. — Вип. 6. — С. 59–71.
3. Андрущенко В.П. http://ir.kneu.kiev.ua/cgi-bin/cgi/cgiirbis_32.exe?Z21ID=&I21DBN=APEL&P21DBN=APEL&S21STN=1&S21REF=5&S21FMT=fullwebr&C21COM=S&S21CNR=10&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=M&S21STR=Ціннісний дискурс в освіті / В. П. Андрущенко // Вища освіта України. — 2008. — № 1. — С. 5–8.
4. Щелкунов М.Д. http://gnpbu.ru/cgi-bin/irbis64r_71/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=PEDW&P21DBN=PEDW&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=fullw&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=M&S21COLORTERMS=0&S21STR=Образование на пороге XXI века: к новой парадигме развития / М. Д. Щелкунов, А. В. Петров // Субъектность в современном образовательном пространстве. — Казань, 2001. — С. 5–15.
5. Огурцов, А. П. Постмодернистский образ человека и педагогика / А. П. Огурцов // Человек. — 2001. — № 3. — С. 5–17; № 4. — С. 18–27.
6. Пригожин И. Природа, наука и новая рациональность / И. Пригожин // Философия и жизнь. — М.: Знание, 1991. — № 7.
7. Коломієць М. Нелінійність як один з методологічних орієнтирів сучасної освітньої парадигми / М. Коломієць // Філософія науки: традиції та інновації. — 2010. — № 1 (2). — С. 205–207.
8. Кон И. С. Ребенок и общество: [учебное пособие] для студентов высших учебных заведений, обучающихся по психологическим

- и педагогическим специальностям / И. С. Кон. — М.: Издательский центр «Академия», 2003. — 336 с.
9. Губерт фон Шенебек. Антипедагогика. Быть и поддерживать вместо воспитывать / Губерт фон Шенебек. — Варшава: Издательское агентство Яцек Санторский и Ко, 1994.
 10. Білорус О. Г. Економічна система глобалізму: [монографія] / О. Г. Білорус. — К.: КНЗУ, 2003. — 360 с.

Стаття надійшла до редакції 04.02.2014 р

Воробьева Л. С. Философия образования в эпоху постмодерна.

Сделано философский анализ концепции образования в эпоху постмодерна и переосмыслены изменения в образовании, которые являются следствием и причиной современных глобализаций них процессов.

Ключевые слова: философия образования, глобализация, постмодерн.

Vorobyova L.S. Philosophy of Education in the postmodern era.

Make a philosophical analysis of the concept of education in the postmodern era and redefined the changes in education that result and the cause of contemporary globalization processes.

Keywords: philosophy of education, globalization, postmodernism.

© Воробйова Л. С., 2014